

Marijan Bradanović

Nekoliko primjera baštine kasnoga srednjovjekovlja Rijeke i Kvarnera za profesora Vežića*

Marijan Bradanović
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR - 51 000 Rijeka

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljen / Received: 8. 6. 2017.
Prihvaćen / Accepted: 21. 7. 2017.
UDK: 72(497.5 Kvarner)"14/15"

This paper focuses on the still insufficiently researched subject of architecture and decorative architectural sculpture in late medieval Rijeka. Based on the extant fragments and the more completely preserved monuments, the author presents this heritage in the light of Kvarnerian (historically northern Dalmatian) localities, as an aspect complementing our knowledge of continental influences in the Kvarner Gulf, the inland Istria, and the Kras region.

Keywords: Northern Adriatic, Kvarner, Rijeka, late Middle Ages, architecture, decorative architectural sculpture, Gothic

Uvodno o utjecajima kontinentalne kasnogotičke arhitekture na području Kvarnera

Tijekom srednjega vijeka dijelovi Kvarnerskoga zaljeva i njegova neposredna zaleđa zbog svojega su smještaja te gospodarskih, kulturnih, političkih i prometnih veza s podalpskim krajevima često pokazivali specifičnosti u odnosu na uobičajenu sliku razvoja prostora između Venecije i Zadra, kao dvaju dominantnih kulturnih središta sjevernojadranskoga prostora.¹ Od kvarnerskih je otoka u tome prednjačio Krk, jedno od tradicionalnih mjesta susreta i razmjene kontinenta i Jadrana.² Poznat je tako primjer frankapanske kapele krčke katedrale, već uspoređene s dvorskom kapelom frankapanskoga Sokolca te kronološki i oblikovno još srodnijim primjerom svetišta pazinske zborne crkve Sv. Nikole.³ U okvirima ove teme, ne kao uzor, ali tipološki blisku komparativnu građu, spomenut ćemo primjer svetišta crkve Sv. Ivana Krstitelja iz Suhe pri Škofji Loki, kao i oblikovanjem složenije i dimenzijama veće primjere svetišta crkve Sv. Petra u Radovljici i nešto kasnijega svetišta Sv. Ivana Krstitelja iz Mirne na Dolenjskem.⁴ Zanimljiv je i slučaj danas nepostojeće pavlinske crkve na također nestalom Čepičkom jezeru, kao svojevrzne

nedostajuće karike u rasvjetljavanju ukupne slike stanja. Ta je crkva bila svjedok male, ali vrlo specifične epizode istočnoga dotoka kontinentalnoga tipa gotičkoga arhitektonskog oblikovanja s područja Modruša na prostor podno zapadnih obronaka Učke.⁵ Za ishodišta oblikovanja svetišta pazinske crkve prinos je dao još R. Ivančević.⁶ Pri tumačenju kasnijega slijeda zbivanja, tj. utjecaja oblikovanja njezina svetišta na arhitekturu regije, lako je nastaviti uhodanim stazama istraživača koji su ga s pravom isticali, poput C. Budinicha, F. Stelèa i B. Fučića.⁷ Posebno valja istaknuti lakonsku preciznost Fučićeva isticanja imitiranja njezina oblikovanja u slučaju presbiterija župne crkve Sv. Jurja u Lovranu.⁸ Za potpuniju sliku srednjoeuropskih utjecaja na kvarnerskim obalama valja pridodati zbog uništenja uslijed osmanskih prodora danas skromna saznanja o gotičkoj arhitekturi Modruša i Like, gdje je zaključke teško iznositi temeljem vrlo skromnih preostataka.⁹ Geografski sliku valja uokviriti primjerom Senja, čiji bi arhitektonski razvoj, da se nije dogodila osmanska prijetnja, vjerojatno još daleko više nalikovao onom pomorskoj razmjeni otvorenih razvijenih urbanih središta istočne jadranske obale. Vidljiv je on već na tzv. *Kampuziji*, senjskoj gradskoj loži ziđa izvedenoga opekom, s karakterističnim detalji-

1. Rijeka, začelje svetišta župne crkve Uznesenja Marijina (foto: D. Krizmanić)

Rijeka, parish church of Mary's Assumption, rear façade of the sanctuary

ma oblikovanja uobičajenim za 14. stoljeće na Jadranu, također i na mogućoj zgradi vijećnice s kasnogotičkom triforom (kasnijom kućom Daničić) koja, nastavljajući se na ložu, rubi srednjovjekovni glavni gradski trg.¹⁰ U Vinodolu, koji je dugo ostao pod utjecajem arhitekture susjednoga Krka, možemo slutiti da je u drugoj polovini 15. stoljeća došlo do svojevrstne sinteze primorske i kontinentalne gotike koja se ogledala i na susjednom otoku, primjerice u specifičnim rješenjima oblikovanja košljunske crkve Sv. Bernardina, kao dobrom primjeru okolnosti da su tada utjecaji krenuli i u suprotnome smjeru, s kopna prema otoku.¹¹ Zanimljiv je slučaj oblikovanja župne crkve u Novom, kao upravnom i kulturnom središtu Vinodola. Teško je danas ondje nešto preciznije zaključivati, uslijed sloja intervencija u doba baroknoga klasicizma kao i doba historicizma. Ipak, naglasiti valja da je ona u prvoj polovini 16. stoljeća opremljena poligonalnim svetištem, vjerojatno i u težnji za oponašanjem crkvene arhitekture napuštenoga Modruša, prilagođenoj primorskom podneblju i vremenu postanka, pa je svetište podignuto od klesanaca i bez kontrafora.¹² Unutar tako zadanoga okvira kontinentalnoga kasnogotičkog oblikovanja na širem području Kvarnera i njemu susjednih kopnenih krajeva, važnim se čini posvetiti sa stajališta povijesti umjetnosti zasad najslabije poznatom slučaju njegova geografska središta, Rijeke sv. Vida, kao grada koji se izdizao na ruševinama antičke Tarsatike.

O kapitelu bifore nad portalom zvonika riječke župne crkve Uznesenja Marijina

Slaba istraženost riječke srednjovjekovne arhitekture posljedica je uvjerenja o njezinoj slaboj očuvanosti, ali i općenito maloga broja povjesničara umjetnosti koji su se bavili kasnogotičkim slojem arhitekture sjevernoga Jadrana. Nisu pripomogle katastrofe poput mletačkoga razaranja grada početkom 16. stoljeća, velikoga potresa 1750. godine i radikalnih rušenja riječkoga Starog grada 19. i 20. stoljeća. Fragmentirana kasnosrednjovjekovna baština Rijeke i pokoji primjer cjelovitije sačuvanoga spomenika jednostavno nisu bili u fokusu takvih istraživanja. Ovdje valja istaknuti doseg Ive Perčić koja je u kratkome, ali značajnom članku, upozoravajući na arhivske podatke o radu zadarskoga graditelja Jurja Dimitrova na riječkoj župnoj crkvi Uznesenja Marijina, zaključila da se njezina opsežna pregradnja iz četrdesetih godina 15. stoljeća, nadogradnja središnjega broda, uz rušenje staroga i izvedbu novoga svetišta, odvijala u karakteristično sjevernojadranskom ključu slijeda realizacija jednoga majstora koji je dolazio iz staroga dalmatinskog kulturnog središta, logično se angažirajući na nedalekim gradilištima Paga, Rijeke i Raba.¹³ Tada se nije dospjelo povezati materijalne ostatke s podacima iz izvora, no zahvaljujući nedavnomu konzervatorskom zahvatu H. Giaconija danas je, zbog uklanjanja recentnih prigradnji, na vanjštini crkve, za razliku od posve barokizirane unutrašnjosti, jasno vidljivo da je barem polovina duljine današnjeg svetišta uz zazidanu monoforu, ali i dio presloženih karakterističnih klesanaca začelja svetišta te djelić opločenja od trošne breče iza sadašnjega oltara pripadaju preostacima kanogotičkog sloja zahvata na župnoj crkvi Uznesenja Marijina (sl. 1).¹⁴ Za potrebe ovoga rada vratit ćemo se još dalje u srednjovjekovnu riječku prošlost kako bismo se dotakli problema valorizacije jedne faze, tj. jednoga detalja opreme zvonika crkve Uznesenja Marijina, a u svjetlu prinosna poznavanju naravi arhitektonsko-dekorativnoga oblikovanja prisutnoga u kasnosrednjovjekovnoj Rijeci. Dobrim dijelom na srednjovjekovni način uslojena struktura ziđa zvonika otkriva nam više slojeva gradnje, kao i da je prigodom nje obilato korištena građa s ruševina antičke Tarsatike. Dekorativna mu je plastika dijelom degradirana, a dijelom radikalno rekonstruirana, nadopunjavana, demontirana pa ponovno ugrađivana nizom opsežnih obnova u slijedu od 1727. preko 1826., 1864., 1876. do 1926. godine.¹⁵ Primjerice, preostali su samo batrljci otučenih razdjelnih vijenaca, a prozorsko je gređe dobrim dijelom restaurirano i rekonstruirano bez dokumentiranja prethodnoga stanja. Stilski se ondje nižu tako različiti elementi; od bifore s visokorenesansnim kapitelom prizemlja, za kojeg je teško pro-

2. Rijeka, kapitel bifore nad portalom zvonika župne crkve Uznesenja Marijina

Rijeka, parish church of Mary's Assumption, capital of the bifora above the belfry portal

cijeniti kada je ondje ugrađen, preko robusne monofore drugoga kata (kakvima je, barem prema Klobučarićevu prikazu grada Rijeka iz 1579. godine, bila providena završna loža za zvona), na kvarnerskom području svojstvene zvonice prve polovine 16. stoljeća, do kasnogotički koncipirane bifore današnje lože za zvona. Pažnju ćemo ovom prigodom posvetiti isključivo analizi elemenata arhitektonske plastike portala orijentirana prema istoku, tj. pročelju crkve i neposredno nad njim postavljene bifore. Odmah treba istaknuti da je lučno zaključeni portal izveden od monolitna gređa i bez ijednog preveza s građom zida, očito posve recentnoga postanka. Na tjemenu njegova plitkoga luka vrlo je pravilnim arapskim brojevima, za našu temu očito također posve nedavno, možda čak prigodom obnove provedene između dva svjetska rata, uklesana 1377. godina. To je možda bila restauracija neke zatečene datacije, no o tome nema podataka. Već nakon

3. Omišalj, rozeta pročelja *Stomorine*, župne crkve Uznesenja Marijina
Omišalj, parish church of Mary's Assumption, rosette in the front façade of the Stomorina

dva reda na romanički način izduljenih kvadara nad portalom se izdiže bifora zaključena „novim”, šiljasto zaključenim monolitnim lukovima, također očito nastalim prigodom restauracije. Pažnju nam privlači izvorni razdjelni stup okrunjen kubičnim kapitelom stranica ukrašenih u visokom reljefu izvedenim šesterokrakim zvijezdama (sl. 2). Na konkavno obrađenim uglovima izvijaju mu se trokutasti profili koji su pri dnu ukrašeni perlom. Uzorak je gotovo neznatan, no istraživači riječkoga srednjovjekovlja često su osuđeni na ovakve pabirke. Karakterističnu zvijezdu kratkih krakova u visokom reljefu može se usporediti s onima koje se nižu rubom rozete *Stomorine*, tj. zborne crkve Uznesenja Marijina u obližnjem Omišlju na otoku Krku, okrenutom prema Rijeci u dnu Kvarnerskoga zaljeva (sl. 3). Ne tvrdimo da je riječ upravo o Sinogi (kako mu je ime razriješio akademik Branko Fučić tako tumačeći glagoljski natpis SNGA), ne baš vještom majstoru omišaljske rozete, nastale na samom početku 15. stoljeća. Sinoga je osobitih problema imao s ljudskim, životinjskim i mitološkim likovima, prikazavši ih nespreno i naivno, u vrlo plitkom reljefu.¹⁶ Ovom usporedbom samo želimo ukazati na moguće ishodište načina oblikovanja i šire vrijeme postanka (oko 1400. godine), karakteristično za nastavak ove rasprave. Također i na očekivane likovne dosege, ali i likovni ukus te orijentiranost građana Rijeka sv. Vida prema specifičnom kulturnom krugu kojem su težili. U tako sagledanom ključu, netko poput Sinoge ili njemu sličnoga majstora, predstavljao bi

upravo uobičajeni refleks stanja svojega vremena u gradiću koji se na ruševinama antičkoga postupno profilirao u dnu Kvarnerskoga zaljeva i nadomak povijesnoga sjevernodalmatinskog područja kvarnerskih otoka s kojima je ekonomski bio povezan. Karakterističan je i smještaj artefakta ovakva podrijetla na kampanilu zborne crkve, kao tipično komunalnoj investiciji.

Nekoliko zapažanja o kasnosrednjovjekovnom sloju arhitekture augustinskoga samostana Sv. Jeronima u Rijeci

Nešto sasvim drugo od načina oblikovanja kasnosrednjovjekovnih slojeva kompleksa riječke zborne Uznesenja Marijina predstavljao je izgled sklopa augustinskoga samostana i crkve Sv. Jeronima u Rijeci. Elementi su kasnogotičkoga oblikovanja cjeline riječke zborne crkve otkrivali jadranske uzore, tako je cjelokupna arhitektura kasnosrednjovjekovne faze augustinskoga samostana bila prožeta kontinentalnim načinom oblikovanja (sl. 4). Ona je bila rezultat duljega slijeda dinamičnih političkih zbivanja dijelom kojih je postalo naselje položeno uz ušće Rječine. Njime su, pretpostavlja se negdje još od kraja prve polovine 12. stoljeća, upravljali gospoda Devinski, kao naj snažniji vazali akvilejskoga patrijarha na području između Furlanije i Kvarnerskoga zaljeva.¹⁷ S njihovom se vlašću ponovno počelo uzdizati naselje uz Rječinu, u prirodnoj funkciji luke i trgovišta na putu prema Postojnskim vratima i dalje u unutrašnjost.¹⁸ Nekoliko desetljeća, oko polovice 14. stoljeća, njime su upravljali Krčki, vrativši ga Devinskim 1365. godine.¹⁹ Devinski su se 1366. godine „z vsemi svojimi posestmi kot deželjski gospodje podvrgli Habsburžanom, ki so tako prvič dosegli morje”,²⁰ što je bilo rezultat ekspanzivne politike austrijskog vojvode Rudolfa IV.²¹ Smrću maloljetnoga Huga IX., posljednjega muškog nasljednika Devinskih, 1399. godine njihova imanja i formalno prelaze u posjed njihova rođaka Rudolfa Walseea.²² Od 1465. godine imanjima obitelji Walsee direktno je upravljao car Friedrich III. Tome valja pridodati da je područje Krčkih započinjalo već na susjednoj, istočnoj (vinodolskoj) obali Rječine, kao i njihovo često djelovanje u zbivanjima zapadno od Rječine, diplomatskim i ratnim misijama, razgranatim rodbinskim vezama i ekonomskim poduhvatima. Primjerice, supruga Nikole V. Krčkog, bila je sestra Reinprehta IV. Walseea.²³ U 15. stoljeću sve je postalo još složenije zbog većega utjecaja Celjskih. Kada se i ova-ko, tek u osnovnim crtama, sagleda isprepletenost veza feudalnih gospodara u široj regiji, postaje jasnijom mogućnost cirkuliranja graditelja zaslužnih za širenje kontinentalnoga tipa kasnogotičke arhitekture na području

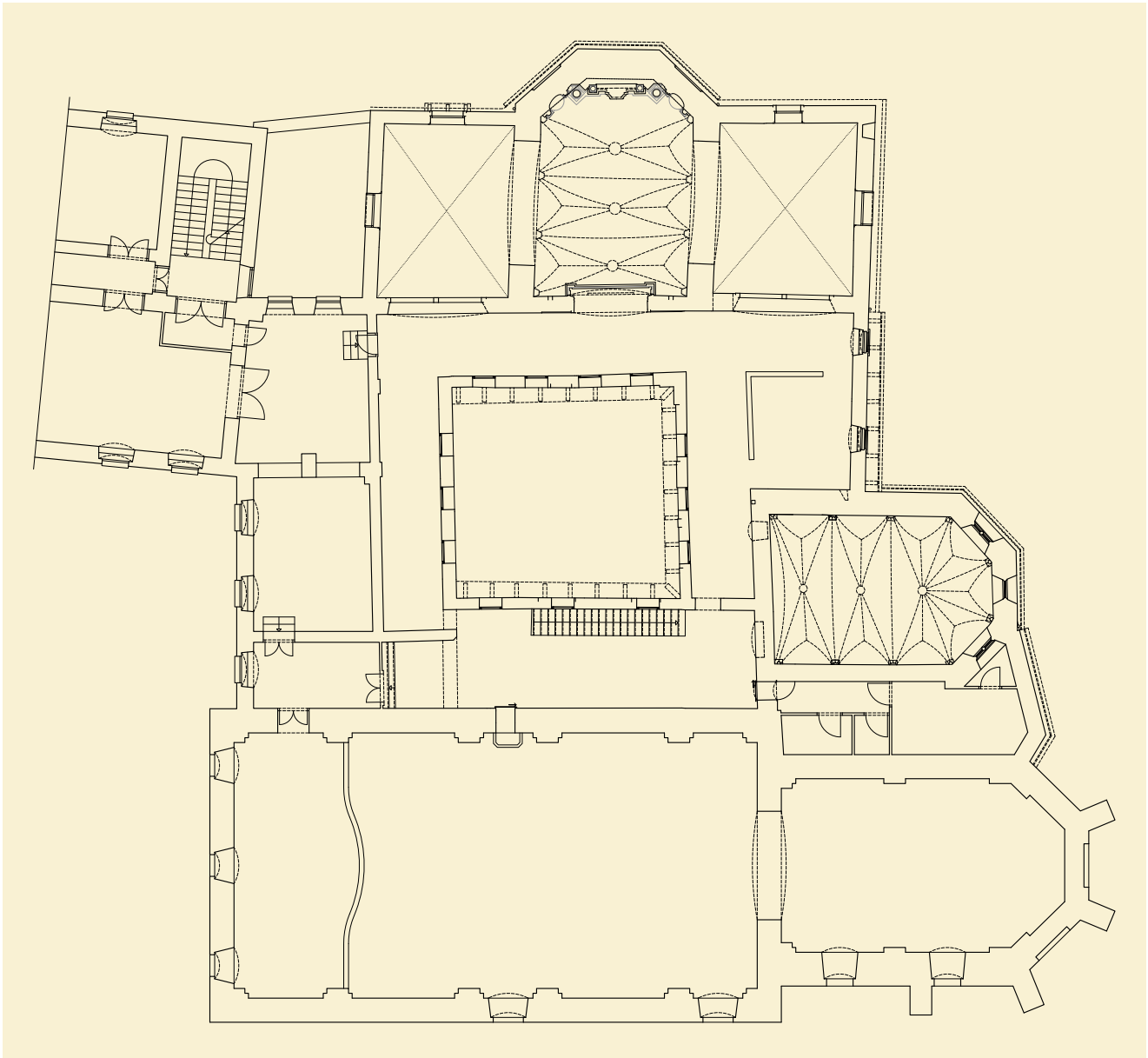
Kvarnera i šire. Povijesnim prilikama valja pridodati i širu istočnu komponentu, interese pa tako i uplitanja Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva, a kasnije i pada Bosne pod osmansku vlast. Napokon i Veneciju, kojoj već tada, a naravno ni kasnije, nije odgovarao razvoj habsburške luke u dnu Kvarnerskoga zaljeva.²⁴

Prema djelu *Austria Sacra* riječki je augustinski samostan 1315. godine osnovao Hugo Devinski.²⁵ P. Kandler naveo je da je iste godine podignuta i samostanska crkva Sv. Jeronima, što je, držimo, postalo korijenom težnje da se postojeća arhitektura sagledava u tom ključu pregradnji nekoga prvotnog sklopa s početka 14. stoljeća.²⁶ Naravno, povezivanje dolaska augustinskih redovnika u Rijeku s potporom i nastojanjima njezinih feudalnih gospodara predstavlja uobičajen put osnivanja samostana u srednjem vijeku. Sigurnije su vijesti iz druge polovine 14. stoljeća. Spominje se darivanje jedne kuće samostanu 1363. godine. Donosi se i podatak o osnivanju samostana tek 1368. godine. Ivan se kao samostanski prior riječkih augustinaca spominje 1371. godine.²⁷ U oporuci iz 1390. godine Hugo VIII. kao svoje posljednje počivalište određuje „augustince u svojem gradu Sv. Vida”.²⁸ 1394. godine prior samostana Hans, zajedno sa samostanskim konventom, sudcima Markom i Jakobom te starijim vijećnicima grada sv. Vida na Rijeci, potvrđuje darivanje srebrnog križa i pokaznice koje je, temeljem volje pokojnoga Hugona VIII. Devinskog (1354-1390), izvršila njegova udovica.²⁹ Iz konteksta isprave proizlazi da je pokojnik bio utemeljitelj samostana i samostanske crkve kojoj su liturgijski srebrni predmeti bili namijenjeni. U svezi s problemom ranih faza oblikovanja crkve augustinskoga samostana u Rijeci valja spomenuti vijest o dokumentu iz 1429. godine koju nam prenosi P. Kandler, a prema kojem je Reinprecht Walsee, potvrđujući riječkim augustincima njihov posjed, pritom naglasio da je njegov djed po majci Hugo, *de novo aedificavit, construxit et dotavit monasterium fratrum ordinis Eremitarum D. Augustini ad S. Vitum Terrae Fluminis*. Taj se podatak redovito komentirao u kontekstu pregradnje samostana koji je već postojao od početka 14. stoljeća, no za tako rano vrijeme utemeljenja zasad nema čvršćega uporišta.³⁰ Reinprecht II. Walsee, koji je umro 1422. godine, spominje se u smislu dovršenja izgradnje koju je započeo njegov djed, a taj se čin navodno zbilo koncem prvoga desetljeća 15. stoljeća.³¹ Povezanost posljednjega Devinskog i Walseeovca koji ga je naslijedio s ovom gradnjom potvrđuje i natpis s barokne ploče grobne rake u svetištu, na kojoj se spominju obje obitelji.³² Augustince 18. stoljeća i njihova tadašnjeg mecenu i poslovnoga suradnika Josipa Minollija osim samostanske tradicije, koju nikad ne valja podcjenjivati, s utemeljiteljima samostanske crkve vjerojatno su još uvijek povezivali

i materijalni ostatci izvorne grobnice u svetištu pa je pri barokizaciji, s respektom prema osnivačima, vjerojatno restaurirano zatečeno stanje. To bi bilo uobičajeno rješenje, a valja pridodati da se obnova odvijala prije velikoga potresa koji je Rijeku pogodio 1750. godine, pa su ranije strukture vjerojatno bile sačuvane. Zanimljivo, Valvasor je donio podatak da su u crkvi ispred glavnoga oltara pokopana dva brata Walsee.³³ Titular samostanske crkve ne otkriva mnogo o mogućem vremenu osnutka, iako je već

tada mogao biti u najširem smislu povezan s tradicijom o regiji rođenja sv. Jeronima. Svečev kult širio se sjevernim Jadranom u kasnome srednjem vijeku, pa je riječka crkva tek jedna u slijedu ovdašnjih srednjovjekovnih crkava posvećenih sv. Jeronimu, od Muntića pokraj Pule, preko crkve ispred Huma, također u Istri, do ostataka crkve pokraj današnje Stare Baške, tj. srednjovjekovnoga sela Kraj, na području nekadašnjega krčkog kaštela Baška.³⁴

Što se tiče materijalnih ostataka ranih slojeva arhitek-

4. Rijeka, tlocrt jezgre nekadašnjega augustinskog samostana u razini kata (nije prikazano historicističko stubište pridodano klausturu i dio recentnoga zida samostana), (izradili: mr. sc. A. Braun d. i. a., M. Cvitanović d. i. a., V. Lukić d. i. a., T. Vidović d. i. a., Zavod za arhitektonsko nasljeđe Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu)

Rijeka, ground plan of the central area in the former Augustinian monastery on the first-floor level, without the historicist staircase added to the cloister and a part of the recent monastery walls

5. Johann Matthias Steidlin, Conventus Fluminensis Ord. Erem. S. Augustini in Liburnia, cca 1731. godine, bakrorez (izvor: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka)

Johann Matthias Steidlin, Conventus Fluminensis Ord. Erem. S. Augustini in Liburnia, engraving from ca. 1731

ture crkve Sv. Jeronima, uslijed dvije opsežne barokizacije danas jasno vidimo samo ostatke vanjštine kasnogotičkoga dugog redovničkog kora kojega podupiru kontrafori. Zide je izvedeno na način kontinentalne gotike, lomljencem u debelom sloju žbuke, uz poneki klesanac u prevezu uglova i na kontraforima. Kor je bio raščlanjen visokim prozorima zaključenim šiljastim lukom, no oni su zazidani zahvatima u 18. stoljeću, kojima je uz produljenje crkve jednim travejem izvedeno temeljito preoblikovanje crkvene vanjštine i unutrašnjosti uz povišenje perimetralnoga zida. Na apsidi su u zahvatu pedesetih godina 20. stoljeća kao slijepi otvori prezentirani središnji otvor začelja i onaj na jugoistočnome zidu, s tim da je središnji otvor prikazan kraćim negoli je bio, jer podno njega nazire se još zazidani podanak. Na sjeveroistočno-

me zidu poligonalne apsida nema vidljivoga traga otvora, no on je prezidavan, a ondje se nalazi i jedna zatega. Ostatak sjevernoga lica zakriva sakristija. Na južnome zidu kora jasno je vidljiv jedan zazidani otvor, a drugi se naslućuje na mjestu prezidavanja uokolo prozorskoga otvora. Zanimljivo bi bilo prigodom sljedeće arhitektonske obnove poduzeti pokusno razidavanje zazidanih otvora, kojim bi se možda pronašli ostatci prozorskih mrežišta. Ne pomaže mnogo čuveni, za vrijeme postanka vrlo precizni i mnogo puta objavljeni Klobučarićev prikaz grada Rijeke iz 1579. godine, kojeg stoga ovom prigodom nećemo donijeti.³⁵ On prikazuje crkvu kraću od današnje. Njezina zapadna, zabatna fasada, raščlanjena je tek s jednim okulusom ili možda ipak manjom rozetom. Južni zid lađe je, prema Klobučariću, bio raščlanjen tek s

dva visoka prozorska otvora i lučno zaključenim portalom smještenim između njih. Na njemu nema naznake poligonalnosti apsida, a nisu, barem ne jasno, bili prikazani ni kontrafori.

Opći izgled južne crkvene fasade potvrđuje od Klobučarićeva daleko slabije poznat Steidlinov prikaz cjeline samostana iz prve polovine 18. stoljeća, dakle iz vremena prije velike pregradnje i rušenja, kojim je u duhu baroknoga klasicizma crkva produljena prema zapadu, a samostansko dvorište pretvoreno u trg koji je akcentuiralo novo pročelje, dijelom inspirirano ljubljanskim rješenjima poput pročelja uršulinske crkve i barokne faze pročelja u doba historicizma pregrađene crkve Sv. Jakova (sl. 5.). Na spomenutoj grafici svetište je prikazano kao, u odnosu na crkveni brod, dosta veliko zdanje, visinom krovšta u istoj razini s lađom, čak i s duljim potkrovnim vijencem, tj. prepustom krovne strehe, što je možda trebalo sugerirati njegove dimenzije. Raščlanjeno je parom shematski prikazanih visokih polukružnih (tj. vjerojatno tada još aktivnih gotičkih šiljastih) prozorskih otvora i poduprto trima iz južnoga prospekta vidljivim kontraforima, od kojih se jedan nalazi na prijelazu prema uglu broda, otprilike ondje gdje se sada izdiže barokna lezena jugoistočnoga ugla lađe, izvedena klesancima.³⁶ Portal južnoga zida sada je već bio pravokutno izveden. Nad njim je prikazan na barokni način ovalno oblikovani otvor, a sa strana su bili visoki otvori identični onima na svetištu. Već je pretpostavljeno da crkvena lađa izvorno nije bila svođena.³⁷ Do egzaktnijih podataka o arhitekturi crkve Sv. Jeronima koja je prethodila baroknim fazama pregradnji možda ćemo doći jednom kada se provedu istraživanja ziđa i arheološka istraživanja, ali sve se to vjerojatno neće zbiti u skorije vrijeme. Čak i onda ostaje pitanje hoće li dodatna saznanja destruktivnih istraživanja biti dovoljna za neke preciznije zaključke oko najranijih srednjovjekovnih faza izgradnje. Dužni smo ovdje elaborirati jednu mogućnost koja se nametnula pri analizi postojećega stanja. Relativno male dimenzije broda u odnosu na svetište te izostanak svođenja broda mogli bi upućivati na okolnost da je crkvi Huga VIII. Devinskog, Reinprecht Walsee preinačio svetište izvedbom karakterističnoga dugog i svođenog kora. Ako se to dogodilo, vjerojatno je došlo i do povišenja perimetralnih zidova broda i izvedbe novih otvora usklađenih s onima svetišta. U svetištu je logično pretpostaviti uobičajeno rješenje s dvama jarmima križno-rebrastih svodova i petosminskim zaključkom. Bez obzira na skromnost materijalnih ostataka, a pogotovo izostanak arhitektonske dekorativne plastike, od prozorskih mrežišta preko svodnih rebara i ključnoga kamenja do nadgrobne ploče te sedilije kora, koju bi bilo realno pretpostaviti, a ima-

jući u vidu sve napisano, nije teško opredijeliti se za vrijeme oko 1400. godine kao vjerojatno vrijeme nastanka dugoga crkvenog kora, tj. karakteristično razdoblje arhitektonskoga zamaha koji su slovenski kolege iscrpno elaborirali na primjerima slovenskih spomenika, na koncu i gospodu Walsee kao donatore toga reprezentativnoga akcenta riječke crkve Sv. Jeronima.³⁸ Tako se može konkretnije uputiti na znatno bliže uzore od onih uobičajeno spominjanih i geografski udaljenih. Usporedbom s bogatim slovenskim arhitektonskim korpusom daleko logičnijima postaju ova dva tipa arhitektonskoga oblikovanja prema Jadranu.³⁹

Nakon glavnih donatora vazalno je plemstvo samo nastavilo s razvojem samostanske cjeline. U neposrednoj blizini i paralelno sa svetištem podignuta je kapela Presvetog Trojstva. Svojim položajem, a na dalek način i oblikovanjem, podsjeća na kapelu Žalostne Matere Božje, smještenu sjeverno od prezbiterija današnje celjske župne crkve Sv. Danijela. Pri ovoj tvrdnji svakako valja istaknuti da je ipak bila riječ o geografski nedalekom,

6. Rijeka, portal kapele Presvetog Trojstva (foto: D. Krizmanić)
Rijeka, portal of the Holy Trinity chapel

7. Rijeka, konzola s grbom obitelji Raunacher (foto: D. Krizmanić)
Rijeka, console with the coat-of-arms of the Raunacher family

no daleko kvalitetnijem mogućem uzoru, u usporedbi s kojim riječka kapela može figurirati tek kao krajnje pojednostavljena i značajno kasnija inačica. U okvirima teme riječkoga augustinskog samostana možemo je tumačiti kao vjerojatnu umanjenu inačicu crkvenoga kora, lišenu kontrafora, no vjerojatno izvedenu sa sličnim sustavom svodjenja. Kao i na dugom koru Sv. Jeronima, zid je bio predviđen za žbukanje, ali je sustav zidanja ovdje drugačiji, kamen je znatno bolje uslojen u redove i pažljivije priklesan u relativno ujednačene kvadre. Ovaj je opus vrlo blizak onome rijetkih preostalih, a k tomu i vidljivih segmenata riječke stambene arhitekture iz doba gotike, poput ziđa u visini prizemlja i prvoga kata kuće Garbas, danas sjedišta riječkoga Konzervatorskog odjela. Od kora kapelu danas dijeli uzak prostor nekadašnje sakristije. Svoden je križnim svodovima koji počivaju na kamenim konzolama. Njegovo oblikovanje izlazi izvan okvira ove rasprave. Držimo da ga valja pripisati 16. stoljeću, uz napomenu da je i na njemu uočljiva faznost jer su Pete svodovlja izvedene sedrom, a

ostali dijelovi opekom. Kapela Presvetog Trojstva ima pravokutni portal orijentiran prema zapadu, tj. samostanskome klaustru (sl. 6). Klaustar kao zahvat polovine 16. stoljeća također izlazi iz okvira ove rasprave. Vanjski rub greda portala kapele ukrašen je izmjeničnim zupcima, a unutarnji tordiranim užetom s malim vegetabilnim akcentom na središtu grede, poduprte konzolnim istacima, čela ukrašenih štitovima, s prikazima dviju inačica grbova obitelji Raunacher, onom s rogovima (heraldičke boje su zlatna rogova i crna polja štita) i prstena (crvenoga na srebrnome polju). Isti grbovi Raunachera variraju u mrežištima dvojnih prozora koji flankiraju središnju monoforu kapele. Isti se grbovi, zatim, javljaju i u tjemenu para svodnih jarmova svodnih križno-rebrastim svodom, a dijelom i na konzolama koje podupiru Pete rebara, ovdje zajedno s grbovima s njima povezanih obitelji Lamberger, iz koje je dolazila supruga utemeljitelja Martina Raunachera, te Lueg i Kuehnberg (sl. 7).⁴⁰ Štitove na konzolama uokviruje lisnati motiv, u gornjim bočnim uglovima dopunjen rozetom. Vijencem konzola pruža se motiv dijamantnoga niza. Ključni kamen zaključnoga dijela svetišta ukrašen je prikazom *Vera Icon*, smještenim unutar vegetabilnoga vijenca (sl. 8). Na ovome glavnom akcentu dekorativne plastike majstora kapele Presvetog Trojstva primjetno je da se radi o niskoj razini kvalitete izvedbe figuralna reljefa. Iako je riječ o malenome uzorku antropomorfne plastike, unatoč nespretnosti i rudimentarnosti izvedbe, detalji poput načina klesanja pramenova kose uokolo obla lica donekle bi mogli ukazivati na povezanost s klesarskom manirom tzv. *Ljubljanske kiparske delavnice* u valorizaciji koje su slovenski kolege primijetili južnu komponentu njezinoga izričaja, pripisavši je vezama s Krasom, tj. udjelu kraških klesara u radu radionice.⁴¹ To je područje na pravcu od riječkoga prema tršćanskom zaleđu zacijelo još jedna od karika koja upotpunjuje sliku takva oblikovanja. Pritom nipošto nije namjera arhitektonsku dekorativnu plastiku kapele Presvetog Trojstva pripisati spomenutoj radionici, daleko kvalitetnoj u realizaciji figuralne plastike, već upravo naglasiti sjeverne dotoke i komponentu Krasa kao granične regije podložne kontinentalnim i primorskim utjecajima. Kao još jednu, također ne izrazitije čvršću, no kronološki, oblikovno i geografski ipak postojeću poveznicu, ističemo relativnu sličnost vegetabilnoga ornamenta s rješenjima koja se susreću na dekorativnoj plastici župne crkve Sv. Martina u Žapužama pokraj Ajdovščine, datiranoj oko 1455. – 1460. godine. Za ilustraciju dugoga održavanja jednom usvojenih načina oblikovanja mogu poslužiti konzole koje nose Pete svoda prezbiterija crkve Uznesenja Marijina u Šmarju pri Sežani, datirane na poče-

8. Rijeka, kapela Presvetog Trojstva, *Vera Icon* (foto: D. Krizmanić)
 Rijeka, chapel of the Holy Trinity, *Vera Icon*

tak 16. stoljeća. Njihovim podnožjima pružaju se štitovi dok im je geometrijsko oblikovanje bliže onomu našega sljedećeg arhitektonskog primjera iz riječkoga srednjovjekovlja.⁴² Opisana geometrijska i vegetabilna plastika kapele Raunacher jasno ukazuje na prakticanje niza elemenata svojstvenih kasnogotičkom oblikovanju jadranskih gradova. Drugačiji je slučaj ukrasa nadgrobne ploče supružnika Raunacher koju ćemo ostaviti po strani analize, a za koju je već istaknuto izrazito sjeverno podrijetlo. Izvedbu kapele logično je povezati uz 1450. godinu kojom je datirana nadgrobna ploča supružnika Martina i Margarete Raunacher, što se u pravilu i čini, no ornamentalni bi repertoar gradnje mogao upućivati i na nešto kasnije razdoblje, unutar treće četvrtine 15. stoljeća.⁴³ Kapela se zatim sukcesivno opremala inventarom, ali je nastavila biti i mjesto povlaštena ukopa pa je ondje, sudeći prema duljem natpisu iz 1484. godine napisanom u formi pravnog dokumenta, počivala Katarina, prva supruga Baltazara de Durra, gospodara Kršana, koji je obnašao funkcije kapetana Rijeke, a kasnije i

Trsta. U natpisu se spominje oltar sv. Fabijana u kapeli, a zanimljivo je da je vrlo slično koncipiranu ploču, vjerojatno klesanu od istoga majstora, de Durr dao postaviti u pavlinskome samostanu na Čepičkom jezeru. To spominjemo kao prilog glavne teze o kulturnome krugu kojemu je Rijeka ne samo pripadala, već je njime zbog svoje urbane kulture na neki način i dominirala.⁴⁴

Koncept je nastavljen izgradnjom kapele Bezgrešnog začeća čiji je početak gradnje datiran u vrijeme oko 1485. godine, dakle već u razdoblje neposredne habsburške uprave gradom Rijekom (sl. 9).⁴⁵ Ova se godina nalazi na fragmentu grede brida ukrašenoga renesansnim torusnim profilom, sekundarno uzidanom u postojećem portalu, a još jednom uklesana je i na nadvratniku toga portala. Kapela je okomito položena u odnosu na sjeverni brod crkve i naknadno izvedeni renesansni klaustar, preinačen u doba historicizma. Prema natpisu na nadgrobnoj ploči koja je bila smještena u središtu kapele, riječki kapetan Gaspar Rauber u njoj je dao sahraniti svojega brata Nikolu Rauberu, umrloga 1482. godine. Ova

nadgrobna ploča, poput one Raunacherovih, također figurira kao import u usporedbi s ukupnom slikom preostalog ornamentalnog repertoara kapele.⁴⁶ Princip oblikovanja i svodjenja kapele vjerojatno je bio vrlo sličan kao i kod prethodnoga primjera, mada je zbog barokizacije i preinaka 19. i 20. stoljeća riječ o znatno slabijem sačuvanom primjeru. Dekorativna plastika svodnoga zaključka dijelom je uklonjena zbog umetanja baroknoga oltara. U konzervatorskim radovima izvođenim početkom pedesetih godina 20. stoljeća, kojima se htio naglasiti njezin gotički sloj, osobito zidni slog i zazidane monofore, izvršene su znatnije pregradnje vanjskoga ziđa, što je dodatno otežalo čitanje spomenika, primjerice ne nedostaju samo mrežišta prezentiranih prozorskih otvora već i njihove špalete. Usprkos prezidavanjima vidljivo je da je zidni slog znatno kvalitetnije izveden dobro uslojenim klesancima. Križno-rebrasti svod prvoga jarma do portala kruni ključni kamen s reljefnim prikazom sunca, s glavom nasmiješena *putta*. Ključni kamen drugoga jarma je medaljon s prikazom grba obitelji Rauber, štita na kojem izrasta bik s prstenom u nosnicama (sl. 10). Crni bik trebao bi rasti iz srebrne podloge, iz ustiju

10. Rijeka, kapela Bezgrešnog Začeca, zaglavni kamen s grbom Rauber (foto: D. Krizmanić)

Rijeka, chapel of the Immaculate Conception, keystone with the coat-of-arms of the Rauber family

9. Rijeka, kapela Bezgrešnog Začeca (foto: D. Krizmanić)
Rijeka, chapel of the Immaculate Conception

i nosnica rigati vatru, a prsten bi trebao biti zlatne boje. Na plastici, kao i kod prethodnoga primjera kapele Presvetog Trojstva, ima tragova oslika. Nepotpuno sačuvanom dekorativnom plastikom zaključka dominira ključni kamen s prikazom Krista odjevenoga u antikizirajuće nabranu tuniku, s desnicom koja blagoslivlja i ljevicom u kojoj drži jabuku. Konzole koje nose rebra oblikovane su poput obrnutih piramida. Krunjene su dijamantnim nizom, a iz baza im se spušta perla.⁴⁷ Datacijski problem kod ove je kapele izrazitiji negoli u prethodnome primjeru. Novija istraživanja, ističući vijesti o radovima na kapeli oko 1515. godine, radno se opredjeljuju za to doba kao vrijeme dovršenja dekorativne plastike kapele, dakle razdoblje obnove nakon mletačkoga puštošenja grada, no iz objavljenoga djelomičnog prijepisa dokumenta proizlazi da je tada naglasak ipak bio na opremanju kapele oltarima.⁴⁸ U usporedbi s primjerima iz regije, s područja Pazinske knežije i Krasa, skulptura svakako pokazuje sigurnost oblikovanja, uz ograničene figuralnoga prikaza u polju medaljona, što je čest slučaj u razdoblju prvih desetljeća 16. stoljeća. Upravo njezina kvaliteta upućuje na okolnost da je možda riječ o uzoru, a ne kasnijoj realizaciji. Rauberi su kao kapetani Rijeke, Trsta i Pazina vrlo prisutni u regiji krajem 15., ali i prvih desetljeća 16. stoljeća.⁴⁹ Bez obzira na preciznije razrješenje problema datiranja, svakako je zanimljivo održavanje tradicije križno-rebrastih svodova, usklađene sa zatečenim stanjem na samostanskoj crkvi i kapeli

Sv. Trojstva, namjesto izvedbe zvjezdastih svodova uobičajenih u unutarnjoj Istri i na Krasu od druge polovine 15. do prvih desetljeća 16. stoljeća.

Zaključak

Bude li prihvaćen pokušaj kronološkog i stilskog ubiciranja analiziranoga kapitela bifore nad portalom zvonika župne crkve Uznesenja Marijina, predstavljat će još jednu potvrdu svojevrsnoga paralelizma načina rada, tj. susreta kontinentalne i jadranske gotike na dvama najvažnijim sakralnim sklopovima Rijeke sv. Vida. Uz detalj oblikovanja riječkoga kampanila kao tipičnoga akcenta jednoga mediteranskoga grada⁵⁰ upozoreno je i na oblikovanje svetišta crkve Uznesenja Marijina. Članovi riječkoga arhiđakonata pred očima su imali obližnji dugi kor riječkih augustinaca, no angažiranjem zaderskoga majstora ostvareno je funkcijom vrlo slično, a oblikovanjem znatno drugačije djelo od onoga koje mu je prethodilo kod augustinaca.

Opisom glavnih elemenata ostataka srednjovjekovne faze arhitekture augustinskoga sklopa u Rijeci nastojali smo dopuniti uvodno izneseni grubi nacrt arhitekture kontinentalnoga kasnogotičkoga sloja na području sjevernoga Jadrana. Usprkos nedostatku važnih elemenata, možda nestalih već prigodom mletačkoga pustošenja Rijeke, a i u velikoj obnovi koja je polovinom 16. stoljeća uslijedila, zatim u potresu 1750. godine te barokizaciji koja je prethodila i onoj koja je uslijedila nakon potresa, a na koncu i transformaciji za potrebe smještaja općinske uprave, odreda arhitektonskim važnim i složenim epizodama oblikovanja nekadašnje cjeline augustinskoga samostana, može se zaključiti da je dugi kor crkve Sv. Jeronima, s obzirom na periferni položaj lokacije u odnosu na ishodišna središta oblikovanja, bio razmjerno rani predstavnik opisanoga, specifičnog načina oblikovanja. Njegov je postanak koincidirao s planovima stvaranja vojno-političkoga uporišta i trgovačkoga središta, posve jasnom vidljivim za posljednjega Devinskog gospodara Rijeke i prvih Walseeovaca, posredno i habsburškom jadranskom politikom. Povijesno-umjetnički promatrano, možemo zaključiti da je riječ bila o klasičnom importu specifičnoga arhitektonskog oblikovanja. Drugačije vidimo oblikovanje zavjetnih kapela koje je uslijedilo. Kapele vazalnoga plemstva vjerojatno su dijelom oponašale oblikovanje svodjenja redovničkoga kora, mada je kod njega lakše zamisliti službe namjesto konzola podno peta svodova. Ovim je opisom naglašena usidrenost njihova oblikovanja u arhitekturi užega kulturnog kruga čijim je sastavnim dijelom bila Rijeka sv. Vida, ne toliko

Kranjske već samog Krasa, gdje su se u kontinentalno kasnogotičko oblikovanje inkorporirala i neka izrazito primorska ornamentalna rješenja poput izmjeničnih zubaca, karakteristično tordiranog užeta i načina rješenja vegetabilnih i florealnih motiva.

Ostatci riječke arhitektonske baštine kasnoga srednjeg vijeka otkrivaju se kao važna karika u ukupnom sagledavanju susreta kontinentalne i primorske kasne gotike na sjevernome Jadranu. Oblikovanje je uspoređeno sa sličnim primjerima, ali same radionice nisu detektirane, a zbog određene jednostavnosti rješenja ukrasa donatorskih kapela može se pomišljati o majstorima koji su istovremeno bili angažirani u radu na profanoj gradnji, primjerice gradskom kaštelu, u sklopu kojeg su se nalazili i prostori poput „sala palatii illustrissimorum dominorum de Valse”.⁵¹ Napokon, uz već spomenutu krajnju jednostavnost u odnosu na velike regionalne uzore poput Celja, kod kapela valja spomenuti i određenu reprezentativnost u odnosu s otprilike istovremenim ostvarenjima iz mikroregije, od Kastavske gospoštije, preko liburnijskih rubova Pazinske knežije (primjer Lovrana) i Rijeci susjednih dijelova Krasa, pa je stoga, a i zbog opisanih elemenata izrazito primorskoga kasnogotičkog ornamentalnog izričaja, te navještaja renesansnih težnji, vjerujemo, prihvatljivo o njima razmišljati i kao svojevrsnim originalnim djelima nastalim susretom i suradnjom jadranskih i kontinentalnih majstora. Pritom smo dužni upozoriti na čitav niz majstora kamenoklesara i zidara aktivnih u Rijeci polovinom 15. stoljeća, za istočnu obalu Jadrana uobičajenoga podrijetla od Milana i Venecije do Pesara i naselja zapadne Istre, poput Rovinja i Brijuna, povezanih s neprekinutom tradicijom antičkih kamenoloma.⁵² Iako je od srednjovjekovne Rijeke malo toga preostalo, notarski akti svjedoče o urbano već posve formiranom i živo pulsirajućem trgovačkom središtu u kojem se dosta gradilo i u koje su se sjatili trgovci sa svih strana Jadrana, od Napulja i Dubrovnika do Pesara, Venecije i dalmatinskih gradova pod mletačkom vlašću, poslovima poput nabavke željeza iz kranjskih rudnika. Neki su, poput rovinjskih i brijunskih lapicida koji se spominju u ispravama kao izvoditelji i dobavljači materijala, možda sudjelovali u nastanku specifično hibridnoga oblikovanja kapela Raunacher i Rauber. Tako se ove riječke nedostajuće karike osnovnim oblikovanjem kontinentalno inspirirane kasnogotičke arhitekture možda otkrivaju i kao primjerci jedne originalne sinteze koja je mogla zatim naći odjeka u ruralnom zaleđu s kojim je Rijeka bila povezana.

Bilješke

- * Ovaj rad su sufinancirali Hrvatska zaklada za znanost projektima *ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrv. primorju i Dalmaciji od 1300. do 1800. godine* (DONART IP-2016-06-1265) i *Croatian Medieval Heritage in European Context: Mobility of Artists and Transfer of Forms, Functions and Ideas* (6095, CROMART) te Sveučilište u Rijeci projektom *Umjetnička baština kasnog srednjeg i ranog novog vijeka u Rijeci, na Kvarneru i u Istri* (13.04.1.2.04).
- ¹ Rad posvećujem profesoru Pavuši Vežiću, istraživanjima često usredotočenom na baštinu Kvarnera, ovom prigodom ističući i njegovu privatnu povezanost s Rijekom i riječkom regijom.
 - ² Seže to daleko u prošlost sve do prapovijesnoga razdoblja. Usp. KLARA BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ, Nalaz brončanih predmeta s otoka Krka, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 27, 2011., 73-82.
 - ³ PREDRAG MARKOVIĆ, The Frankopan counts of Krk and the reflections of the „1400 style” on the periphery of the kingdom, *Art and architecture around 1400. Global and regional perspectives*, (ur. M. Ciglencečki, P. Vidmar), Maribor, 2012., 23-32. MARIJAN BRADANOVIĆ, IVAN BRAUT, La capella Frangipane della cattedrale di Veglia, *Hortus artium medievalium*, 21, 2015., 421-429.
 - ⁴ Usp. IVAN KOMELJ, *Gotska arhitektura*, Ljubljana, 1969., LXVIII, FRANCÈ STELÈ, *Gotsko stensko slikarstvo*, Ljubljana, 1972., LXXX-LXXXI, CVI (grafička dokumentacija), ROBERT PRESKAR, Mirna, ž. c. sv. Janeza Krstnika, (kataloška jedinica) u: *Gotika v Sloveniji*, (ur. J. Höfler), Ljubljana, 1995., 109-110. Na žalost u krčkoj kapeli nije ostalo vidljivih tragova oslika pojedinih štitova, od kojih je većina vjerojatno predstavljala brizure, tj. osobne znakove pojedinih nasljednika Nikole IV. Bez oslika štitova ni heraldički program ne bi bio potpun, a logično bi bilo očekivati i oslik jedara toga zvjezdastog svoda.
 - ⁵ MARIJAN BRADANOVIĆ, Pavlinski samostan Bl. Dj. Marije na Čepičkom jezeru, *Pićanska biskupija i Pićanština, Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa održanog 23. i 24. listopada 2008. godine*, Pazin, 2012., 191-207.
 - ⁶ RADOVAN IVANČEVIĆ, *Gotička arhitektura Istre*, knjiga I., disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1964., 131. Usp. PREDRAG MARKOVIĆ, *Gotička arhitektura Istre – 50 godina poslije, Radovan Ivančević 1931. – 2004.*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2016., 57. Marković Ivančevićevu tezu o podrijetlu radionice svetišta pazinske zborne crkve kontekstualizira s Preskarovim povezivanjem klesarskih oznaka svoda crkve Sv. Duha u Novoj Gorici s onima radionice župne crkve u Bolzanu. Usp. ROBERT PRESKAR, *Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbarske delavnice (1460-1530) / Architettura gotica nel Goriziano. I „cantieri” (1460-1530)*, Nova Gorica, 1999., 39.
 - ⁷ CORNELIO BUDINICH, Spitzbogige Bauwerke in Istrien und den angrenzenden Gebieten, u: *Jahrbuch des kunsth. Institute de K.K. Zentralkommission für Denkmalpflege*, 10 (1916.), 7-68.; CORNELIO BUDINICH, *Dal Carnaro al Friuli. Architetture Caratteristiche*, Trieste, 1928., Rijeka, 1984., 52., FRANCE STELÈ, *Umetnost v Primorju*, Ljubljana, 1960., 47.; BRANKO FUČIĆ, *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u Istri*, doktorska disertacija, Rijeka – Ljubljana, 1964., 253-254., BRANKO FUČIĆ, *Istarske freske*, Katalog, Pazin, Zborna crkva sv. Nikole, Zagreb, 1963., 12.
 - ⁸ BRANKO FUČIĆ, (bilj. 7), 1963., 21. Za analizu doprinosa pojedinih od citiranih rasprava na primjeru spomenute krčke kapele usp. MARIJAN BRADANOVIĆ, IVAN BRAUT, (bilj. 3). Treba istaknuti i nedavno publiciranu Markovićevu rekapitulaciju napretka u istraživanju kontinentalno oblikovane kasnogotičke arhitekture na području Istre. PREDRAG MARKOVIĆ, (bilj. 6), 53-61.
 - ⁹ Usp. DIANA VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, Srednjovjekovna umjetnost u franjevačkim samostanima koji su pripali Provinciji sv. Ćirila i Metoda, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*, Zagreb, 1999., 161-171, ZORISLAV HORVAT, Arhitektura franjevačkih samostana u dotursko doba na prostoru kontinentalne Hrvatske i Slavonije (arheološki stadij), u: *Mir i dobro*, 1999., 175-189. MILAN KRUHEK – ZORISLAV HORVAT, Sakralna arhitektura Krbave i Like – na području Krbavsko-modruške biskupije, u: *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka – Zagreb, 1988., 187-233, ZORISLAV HORVAT, O nekim samostanskim sklopovima i crkvama u Krbavskoj biskupiji, u: *Zbornik biskupa Mile Bogovića. Prošlost obvezuje. Povijesni korijeni Gospičko-senjske biskupije*, Rijeka, 2004., 135-190.
 - ¹⁰ Usp. MELITA VILIČIĆ, „Arhitektonski spomenici Senja”, *Rad JAZU*, 360, Zagreb, 1971., 66, 122, sl. 180., BLAŽENKA LJUBOVIĆ – DAMIR MARTINOV, Obnova gradske vijećnice – lože u Senju. Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja na lokaciji gradske vijećnice – lože, *Senjski zbornik*, 40 (2013.), 209-254.
 - ¹¹ MARIJAN BRADANOVIĆ, Franjevačka graditeljska aktivnost na Kvarneru u Hrvatskom primorju i njegovu zaledu tijekom 15. i 16. stoljeća, u: *Nastanak zapadnohrvatske franjevačke pokrajine Bosne Hrvatske prije 500 godina*, (ur. Franjo Emanuel Hoško), Rijeka, 2015., 77-90.
 - ¹² MARIJAN BRADANOVIĆ, Graditeljstvo Vinodola u doba pavlina, u: *Czriquenicza 1412: Život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, (ur. N. Kudiš), Crikvenica, 2012., 61-80.
 - ¹³ IVA PERČIĆ, Rad zadarskog graditelja i kipara Jurja Dimitrova u Rijeci, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 8, 1, 1955., 111-115. Usp. RADMILA MATEJČIĆ, *Kako čitati grad*, Rijeka, 1989, 59-64. Usp. SILVINO GIGANTE, *Monumenti di storia fiumana II, Libri del Cancelliere, volume I, Cancelliere Antonio di Francesco de Reno*, Fiume, 1912., 282-284, ISTI, *Monumenti di storia fiumana III, Libri del Cancelliere, volume I, Cancelliere Antonio di Francesco de Reno*, Parte seconda, Fiume, 1931., 70-72. U nizu dokumenata kojima je zabilježena majstorova aktivnost („...magistro Georgio quondam Dimitrij de Iadra muratore...”) osobito su važna dva ugovora od 1. kolovoza 1442. godine koja je sklopio s arhidakonom i župnikom Matijom i drugim članovima riječkoga gradskog vijeća te onaj koji je sklopio s gradskim sucem Nikolom Mikolićem. Važan

- je i ugovor sa spomenutim sucem od 16. prosinca 1445. kojim se u sklopu završnih radova navodi Jurjeva obveza opločenja kapele, vjerojatno glavnoga svetišta s „lapidibus rubeis ed albis equaliter da insula arbensi“, što je samo još jedna od potvrda popularnosti rapskoga kamena, a osobito rumene breče u tome razdoblju.
- ¹⁴ Konzervatorskim zahvatom provedenim na prijelazu devedesetih u dvijetisućite godine otkriveni su i drugi elementi različitih srednjovjekovnih arhitektonskih slojeva što sve zajedno zaslužuje iscrpnu valorizaciju.
- ¹⁵ RADMILA MATEJČIĆ, (bilj 13), 65-68.
- ¹⁶ BRANKO FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982., 260-261., ISTI, *Terra Incognita*, Zagreb, 1997., 268-271. Majstor Sinoga se omišaljskom rozetom 1405. godine nespretno pokušao ugledati na neka suvremena mu rješenja, od kojih je zacijelo inspirativno moralo biti i ostvarenje Pavla iz Sulmone na nedalekom pročelju zborne crkve Paga, današnjega Starog Paga. Glagoljski natpis iz doba izgradnje pročelja također možda treba promatrati u ključu oponašanja pozicije natpisa na pročelju u današnjem Starom Pagu. Omišaljski je natpis inače među ranijima datiranima u dugom slijedu do danas sačuvanih ili samo dokumentiranih glagoljskih natpisa kojima su tijekom 14., 15. i osobito 16. stoljeća ne samo često, već i u pravilu, datirane realizacije na crkvenoj arhitekturi izrazito glagoljaškog svijeta krčkih kaštela Vrbnika, Omišlja, Dobrinja i Baške, očito pod utjecajem mjesnoga svećenstva. Omišaljsku je rozetu u iscrpnoj ikonografskoj studiji i široj komparativnoj analizi s onom iz Staroga Paga nedavno usporedila Vicelja-Matijašić. MARINA VICELJA-MATIJAŠIĆ, Branko Fučić i ikonografija: prozorska ruža na župnoj crkvi Marijina Uznesenja u Omišlju, u: *Az grišni diak Branko pridiivkom Fučić, Radovi međunarodnog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) 30. siječnja – 1. veljače 2009. godine*, (ur. T. Galović), Malinska-Rijeka-Zagreb, 2011., 375-389.
- ¹⁷ Na Krasu su posjedovali Devin, Senožeče i Prem, na području Kvarnera Rijeku, Kastav, Veprinac, Lovran, Mošćenice i Brseč, a u Istri Momjan. Usp. DARINKO MUNIĆ, *Kastav u srednjem vijeku*, Rijeka, 1986., 30, PETER ŠTIH, *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Ljubljana, Ljubljana, 1997, 47. Rijeka se u vezi s Devinskima javlja 1300. kada je Hugon Devinski odobrio cistercitima iz Stične „tovarenje 50 tovara soli i 6 tovara ulja bez carine i drugih dadžbina“. Usp. MILKO KOS, Jedan urbar iz vremena oko 1400. o imanijima Devinskih i Walseeovaca na Kvarneru, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 3 (1956.), 3-19.
- ¹⁸ Primjerice, o mitnici Goričkih 1286. godine u Rupij pokraj Jelšana iznad Kastva, Rijeke i drugih naselja na obali Kvarnerskoga zaljeva usp. MIHA KOSI, Boj za prehode proti Jadranu – Kras od 12. do 15. stoljetja (politično – in vojnogodovinska skica), *Kronika*, 63 (2015.), 395. O riječkoj luci svjedoče vijesti o sukobu Mlečana s rapskim i zadarskim brodarima 1281. godine i teretu soli s kojim se dubrovački brodar obećao zaputiti prema Rijeci. DARINKO MUNIĆ, Tharsatica/Tarsatica, Flumen, Flumen Tarsiae, Tarsia, Sant Veit in der Stat, Sand Veyt, Terra Fluminis, Terra Fluminis Scti Viti, Terra di Fiume, Fiume, Reka, Rika, Rieka, Statt S. Weit am Pflaum vulgo Fiume oder Reka, italianisch Fiume, zu latein Flumen S. Viti, danas Rijeka, Sv. *Vid zbornik*, 6, 2001., 16, 24, bilj. 25., VINKO ANTIĆ, LUJO MARGETIĆ I DR., *Povijest Rijeke*, Rijeka, 1988, 77-78.
- ¹⁹ VINKO ANTIĆ – LUJO MARGETIĆ I DR., (bilj. 18), 88.
- ²⁰ PETER ŠTIH, (bilj. 17), 47.
- ²¹ MIHA KOSI, (bilj. 18), 411.
- ²² Usp. GIOVANNI KOBLER, *Memorie per la Storia della liburnica città Di Fiume*, vol. II, Trieste, 1978., (pretisak knjige iz 1896.), 6, MILKO KOS, (bilj. 17), 6. PETER ŠTIH, (bilj. 17), 240.
- ²³ VJEKOSLAV KLAIĆ, Krčki knezovi Frankapani, Zagreb, 1901., 215. Karakteristične su vijesti o poslovima Ivana i Stjepana Frankapana 1450. godine u Rijeci. Usp. MIRKO ZJAČIĆ, *Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina 1436-1461. III, Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci*, 5 (1959.), 17.
- ²⁴ VINKO ANTIĆ – LUJO MARGETIĆ, (bilj. 18), 77.
- ²⁵ ANDREAS MARIAN, *Austria Sacra: Oesterreichische Hierarchie und Monasteriologie. Geschichte der ganzen österreichischen, weltlichen und klösterlichen Klerisey beyderley Geschlechtes*, Wien, 1783., 422. Prema genealoškoj tablici Devinskih riječ bi bila o Hugu III. (1297-1328). Usp. PETER ŠTIH, (bilj. 17), 240.
- ²⁶ PIETRO KANDLER, *Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale (Manoscritto ad uso del Conservatore per Litorale)*, Copiato nella Tipografia del Lloyd, Trieste, 1855, 37. Na Mariana i Kandra oprezno se, zadržavajući određenu rezervu, pozvao G. Kobler a kasnije S. Gigante jednostavno preuzima ove podatke od Koblera, a slijedili su ga zatim i drugi. Usp. GIOVANNI KOBLER, (bilj. 22), 94, SILVINO GIGANTE, *Fiume nel Quattrocento*, Fiume, 1913, 95.
- ²⁷ GIOVANNI KOBLER, (bilj. 22) 94.
- ²⁸ .. *mich legen sol in mein grab zu den Augustinern in mein stat zu Sand Veyt*. Prema: MIHA KOSI (bilj. 18) 415. S. Gigante donosi talijanski prijevod cjelovitog teksta. SILVINO GIGANTE, *Regesti e documenti relativi alle famiglie di Duino e di Walsee, Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume*, 18 (1940.) 56-58.
- ²⁹ Usp. SILVINO GIGANTE, (bilj. 28), 20. DANILO KLEN, Objavljene regeste i dokumenti o Rijeci iz vremena nekadašnjih gospodara Devinaca i Walseeovaca (XIII-XV st.), *Vjesnik HARIP*, 227-333. Klen svoj rad posvećuje kritici historigrafskog rada S. Gigantea, izražavajući sumnju u njegovo čitanje izvornih dokumenata, upozoravajući na oprez i potrebu njihova ponovnog čitanja. Upravo prijepisom ove isprave dokazuje površnost Giganteova pristupa. Prior Hans možda je isti onaj Ivan, tj. Giovanni u ispravi iz 1371.
- ³⁰ GIOVANNI KOBLER (bilj. 22) 94. Usp. ANTUN HERLJEVIĆ, Arhiv augustinskog samostana u Rijeci, *Jadranski zbornik*, 7 (1969.), 436, RADMILA MATEJČIĆ, (bilj. 13) 43-44. Riječ je o Hugu VIII. a ne VI. kako se često naziva u riječkim izdanjima.
- ³¹ MARTIN BAUCER, *Zgodovina Norika in Furlanije. Prvič prevedena, ilustrirana, bibliofilska izdaja*, Sveta Gora nad Gorico 1663., Ljubljana, 1991., 327, 333. Donosi i dio povelje iz 1429. godine uz napomenu da je u samostanskoj crkvi Reinprecht i pokopan.
- ³² MONUMENTUM ILLUSTRISsimi D.Domini HUGONIS DE TIBINO ET RAIMPERTI DE VALSE HUIUS COENOBII FUNDATORUM. Usp. DOLORES ČIKIĆ – DAMIR KRIZMANIĆ – NENAD LABUS – ANA PERŠEN, *Inventar crkve sv. Jeronima*

- i dominikanskog samostana u Rijeci*, Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci (elaborat), kat. br. 47, 49, 53. Ploča je vjerojatno izvedena 1744. godine u sklopu preuređenja svetišta koje je obilno sufinancirao riječki veletrgovac Josip Minolli koji je s riječkim augustincima upravljao rudnicima željeza kod Klane. Tom je prigodom izvedena slična datirana ploča za njegovu grobnicu, kao i donatorski natpis na zidu svetišta. Sakcinski je za ploču s natpisom utemeljitelja mislio da je riječ o izvornom preostatku s početka 15. stoljeća. IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah i t. d. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1891., 202.
- ³³ JOHANN WEIKHARD VON VALVASOR, *Die Ehre Deß Hertzogthums Crain*, Laibach, 1689., XII, 104. Usp. ZVONIMIR SUŠIĆ, Rijeka u Valvasorovu djelu. *Dometi*, 3 (1970.), 3-4, 163. Valvasor spominje još vidljive likove dva pokojnika. U tom ključu oponašanja situacije u svetištu samostanske crkve valja promatrati i nadgrobne ploče u pobočnim kapelama. Podsjetimo da su i na nadgrobnoj ploči *in situ* sačuvanoj u svetištu trsatske franjevačke crkve također prikazana dva donatora, Martin i Bartol X. Frankapan. Usp. ZORISLAV HORVAT, Pregled sačuvanih nadgrobni ploča krčkih knezova Frankopana, *Senjski zbornik*, 32 (2005), 35-36. Natpis donosi već Valvasor, uz datume smrti 4. 10. 1479. za Martina i 22. 03. 1474. za Bartola. JOHANN WEIKHARD VON VALVASOR (bilj. 33), XII, 111. Vjerojatno je riječ o praktičnom rješenju realne situacije, no može se pomišljati i da su Frankapani u ladanjski smještenom samostanu opservanata ispred Trsata oponašali rješenja iz obližnje Rijeke (nad kojom je samostan nimalo slučajno topografski dominirao) koja je u drugoj polovini 15. stoljeća doživljavala jedan od vrhunaca svojega razvoja (uskoro prekinut mletačkom intervencijom).
- ³⁴ Prigodno treba spomenuti opsežnu raspravu M. Suića, u kojoj je on nastojao svečev rodni Stridon smjestiti negdje na području šapjanske gradine ili gradina Starad i Pasjak, tj. pokušati dokazati Jeronimovo podrijetlo s prostora u neposrednom zaleđu Rijeke, tj. Tarsatike. Usp. MATE SUIĆ, Hijeronim Stridonjanin - građanin Tarsatike, *Rad JAZU*, knjiga 24 (25), 1986., 213-278. U njoj spominje i samu riječku crkvu Sv. Jeronima kao gotičku, navodeći i da je „tu vjerojatno postojala i starija, čak i prije osnutka samostana augustinaca uz crkvu”. Treba naglasiti da je do izrazitije popularizacije kulta u Istri došlo tek u počecima ranoga novog vijeka. To je vjerojatno imalo korijene u širenju glasovite teze Flavija Bionda kojom je, nastojeći dokazati talijanstvo sv. Jeronima, Stridon pronašao na tlu nekadašnje antičke Histrije. Usp. PAOLO PONTARI, „Nedum mille qui effluerunt annorum gesta sciamus”. L'Italia di Biondo e l'„invenzione” del Medioevo, *A new sense of the past. The scholarship of Biondo Flavio (1392-1463)*, (ed. Angelo Mazzocco, Marc Laureyis), Leuven University press, 2015, 167-168. Novom valu čašćenja sveca među običnim pukom vjerojatno je pogodovalo posvećenje niše u akvilejskoj bazilici 1493. godine, na čijem je luku u tipično humanističkoj težnji izveden natpis o krštenju sv. Jeronima upravo u toj crkvi. O tom natpisu i niši posvećenju sv. Jeronimu u akvilejskoj bazilici usp. PIETRO KANDLER, *L'Istria* 115, anno VII, n. 25, sabbato. 19 giugno 1852., SERGIO TAVANO, *Aquileia e Grado. Storia - arte - cultura*, 1999., 188.
- ³⁵ DANILO KLEN, Slikar i kartograf Ivan Klobučarić, *Dometi*, 7 (1974.), 4, 24-33. Važan je on zbog pretpostavki o izgledu samostanske cjeline nakon renesansne obnove, no ovdje nema mjesta tome se posvetiti. Spomenimo samo da je na njemu jasno već vidljiv u 19. stoljeću porušeni rizalit sjevernoga samostanskog krila istaknut unutar perimetra dvorišta, kao i da je samostan na zapadu graničio s dvostrukim gradskim zidinama na kojima je u doba baroka podignuto do danas u jezgri izvrsno sačuvano zapadno samostansko krilo. Zapadna fasada crkve imala je sporednu ulogu jer je bila orijentirana prema obzidanome dvorištu. Zvonik nije prikazan na mjestu gdje se danas, a i tada morao nalaziti, već je pomaknut prema zapadu, možda kako bi se naglasio u arhitektonskoj veduti kao zahvat proveden tijekom obnove prve polovine 16. stoljeća.
- ³⁶ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja u Rijeci, Johann Matthias Steidlin, Conventus Fluminensis Ord. Erem. S. Augustini in Liburnia, cca 1731. godine (kolegicama Margiti Cvjetinović i Tei Perinčić zahvaljujem na pomoći i dozvoli za objavu ove grafike). Mnogi detalji poput ispravnoga smještaja zvonika, ali i detalji oblikovanja zapadnoga samostanskog krila arkadno raščlanjena prizemlja ili rizalita sjevernoga krila koji se protezao u tlocrt dvorišta (koje potvrđuje i druga arhivska dokumentacija) potvrđuju zavidnu točnost ovoga prikaza. Usp. npr. publicirani Gnambov plan za gubernijsku kuću i župni ured u tada bivšem samostanu augustinaca u Rijeci iz 1789. godine, IVY LENTIĆ-KUGLI, Nekoliko planova i projekata zgrada javne namjene u Rijeci u drugoj polovici 18. stoljeća, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 15 (1989.), 169.
- ³⁷ RADMILA MATEJČIĆ, (bilj. 13) 46.
- ³⁸ IVAN KOMELJ, *Gotska arhitektura*, Ljubljana, 1969., 16-17, SAMO ŠTEFANAC, Arhitektura ok. 1400 v Sloveniji: problemi in predlogi, *Gotika v Sloveniji. Nastajanje kulturnega prostora med Alpami, Panonijo in Jadranom*, Akti mednarodnega simpozija Ljubljana, Narodna galerija, 20. – 22. 10. 1994., 95-109., ROBERT PRESKAR, *Arhitektura in arhitekturna plastika okoli leta 1400 v Sloveniji*, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgozdino, Ljubljana, 2005., 3-324. Mada je već Hugo VIII. poduzeo politički zaokret prema Habsburzima, gospoda Walsee se svojim podrijetlom nameću kao predstavnici kulturnoga kruga iz kojega je moglo proizići oblikovanje dugoga kora riječkih augustinaca.
- ³⁹ Usp. ROBERT PRESKAR, Dolgi kor župnijske cerkve v Kranju, *Historia artis magistra: amicorum discipulorumque munuscula Joahanni Höfler septuagenario dicata*, (ur. R. Novak Klemenčič, S. Štefanac), Ljubljana, 2012., 143-152. Usp. prezbiterij crkve sv. Danijela u Celju ili udaljeniji primjer prezbiterija crkve sv. Jurja u štajerskom mjestu Slovenske Konjice. ROBERT PRESKAR, (bilj. 38), 183-185, 270-273.
- ⁴⁰ O Raunacherima kao plemstvu s imanjima u Istri i na Krasu i donatorima usp. ŽELJKO BISTROVIĆ, *Kastavska slikarska škola - problemi geneze i stila*, Sveučilište u Zadru, Odjel za povijest umjetnosti, doktorski rad, Zadar, 2017., 19-21. Ovaj rad općenito donosi svježije podatke važne za povijesno-umjetnički kontekst veza Kastavske gospositije, Pazinske knežije, Krasa i Kranjske u drugoj polovini 15. stoljeća,
- ⁴¹ Usp. JANA INTIHAR FERJAN, Ljubljanska kiparska delavnica 15. stoletja. Seznam plastik, *Zbornik za umetnostno zgodovino*,

- n. v. 21, 1985., 131-148, slikovni prilozi 60-80, ISTA, Ljubljanska kiparska delavnica 15. stoletja, *Gotika v Sloveniji : Ljubljana 1. Junij – 1. Oktober 1995.*, 181-185. Usp. novu valorizaciju Bogorodice iz Završja u Istri uz napomenu da je u tom slučaju riječ o vrlo kvalitetnom ostvarenju te radionice. PREDRAG MARKOVIĆ, Majstor Janez (?), kip Bogorodice, sredina ili druga polovina 15. stoljeća, u: *Umjetnička baština istarske crkve/ Il patrimonio artistico della chiesa istriana. Kiparstvo od 14. do 18. stoljeća*, (ur. Ivan Matejčić), Pula, 2017., 93-95. Na riječkom prikazu *Vera Icon* jasno se vide tragovi nekadašnjega oslika kao potvrda da on nije obuhvaćao samo dijelove ziđa pod žbukom nego i arhitektonsku dekorativnu plastiku. Ostaci zidnih slika, koji bi mogli pomoći u rješavanju pitanja datacije, nisu istraženi, a o vidljivim fragmentima usp. VANDA EKL, *Živa baština. Studije i eseji*, Rijeka, 1994., 219-223.
- ⁴² ROBERT PRESKAR, (bilj. 6), 123-124, 171-172, 278-279, 350-351.
- ⁴³ Pritom se poziva na jednu vijest iz 1546. koju prenosi Kobler, no on je samo naveo da je tada Jakov (inače često ime u obitelji) Raunacher svoje pretke naveo kao utemeljitelje kapele, što je posve jasno i iz ikonografskoga programa svodova. Usp. GIOVANNI KOBLER, (bilj. 22), vol. I., 146. R. Matejčić temeljem jednoga esejski koncipirana Cevcova pregleda s opisom grupe ptujskih spomenika ovoj je nadgrobnoj ploči dala dobar kulturno-geografski kontekst, pritom je kronološki pogrešno pripisavši sljedbeniku Hansa Valkenauera. RADMILA MATEJČIĆ, (bilj. 13), 46-47. Usp. EMILIJAN CEVC, *Gotika u Sloveniji*, u: *Gotika u Sloveniji i Hrvatskoj*, Beograd – Zagreb – Mostar, 1984., 42-43. Što se tiče mogućih paralelnih primjera tj. tradicije kojoj je ploča pripadala vjerojatno ne treba ići previše daleko, ističući Cevcovo podsjećanje u opsežnoj studiji o kasnogotičkoj skulpturi u Sloveniji, gdje spominje ljubljanske nadgrobne ploče od crvenoga kamena 15. i ranog 16. stoljeća, vijesti o kojima je zabilježio Valvasor. ISTI, *Poznogotska plastika na Slovenskem*, Ljubljana, 1970, 182. Kao svježu i iscrpnu analizu izvorišta ovakvoga oblikovanja usp. IVAN BRAUT, *Nadgrobne ploče i natpisi u kamenu iz bivšeg augustinskog samostana sv. Jeronima u Rijeci*, u: NINA KUDIŠ, MARIJAN BRADANOVIĆ, DAMIR TULIĆ, ŽELJKO BISTROVIĆ, IVAN BRAUT, IVA JAZBEC TOMAIĆ, MATEJA JERMAN, *Sedam stoljeća augustinskog samostana u Rijeci*. Elaborat I., Rijeka 2014., 39-94.
- ⁴⁴ MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 5), 205-206. IVAN BRAUT, (bilj. 43), 48-51.
- ⁴⁵ LUIGI MARIA TORCOLETTI, *La chiesa e il convento degli agostiniani di Fiume*, Fiume, 1944., 41. Nedavno pronađenu teško oštećenu zidnu sliku smještenu u klasturu pokraj ulaza u kapelu (Raspeće s Bogorodicom, sv. Ivanom, sv. Marijom Magdalenom i sv. Jeronimom) Bistrovic oprezno pripisuje radionici majstora Vincenta iz Kastva, potvrđujući da je mogla nastati osamdesetih godina 15. stoljeća. Usp. ŽELJKO BISTROVIĆ, (bilj. 40), 142-143.
- ⁴⁶ LUIGI MARIA TORCOLETTI, (bilj. 45), 41-42. Za novu povijesno umjetničku valorizaciju ove nadgrobne ploče usp. IVAN BRAUT, (bilj. 43), 43-47.
- ⁴⁷ Konzole i zaglavno kamenje svetišta lovranske župne crkve Sv. Jurja općim oblikovanjem nalikuju rješenjima iz kapele Rauber, mada je u Lovranu riječ o vrlo pojednostavljenoj inačici, radikalno lišenoj ornamentalnih detalja i općenito plasticiteta, daleko nespretnijoj u klesarskoj izvedbi. Plošni štitovi i medaljoni zaglavnog kamenja u Lovranu klesani su posve zavisno od oslika kojeg su nužno trebali prihvatiti. Lovranu bližu paralelu nalazimo na nekadašnjem svetištu, a sada sakristiji crkve Sv. Tomaža u Pliskovici na Krasu. Usp. ROBERT PRESKAR, (bilj. 6), 327.
- ⁴⁸ GIOVANNI KOBLER (bilj. 22), vol. II., 101. Zanimljivo je da 1515. godine Katarina, udovica Nikole Raubera, daruje kapelu nekim maslinicima na riječkom području, ali i zemljištima u nedalekim Jelšanama, što je još jedna potvrda gospodarske povezanosti Rijeke s Krasom u svojem zaleđu. DOLORES ČIKIĆ – NENAD LABUS I DR., (bilj. 32), kataloške jedinice 176-178.
- ⁴⁹ GIOVANNI KOBLER (bilj. 22), 147.
- ⁵⁰ Gdje su se donosile i isprave. Usp. „Iuxta campanile ecclesiae sanctae Mariae...”. MIRKO ZJAČIĆ, *Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436-1461.)*, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu*, 3 (1956.), 7.
- ⁵¹ MIRKO ZJAČIĆ, (bilj. 50), 7.
- ⁵² Npr. među zidarima kao što su često spominjani Michlesio Slemperger (Slempergar, Slumperger, Sleprian?), zatim Ambrosio Dolinich, Acatio Barlechuovich (potonja dvojica zaduženi za izgradnju jedne crkve pokraj župne crkve Uznesenja Marijina) vrlo se često spominje i Antonio (condam Agnoli) de Pisauro, a znatno rjeđe Franciscus (condam Beltrani) de Mediolano. Među klesarima: često spominjani Cristoforus Benna habitator Breuoni, zatim Antonio condam Leonardi da Rubino, Francesco de Venetij, Antonius de Pisauro, MIRKO ZJAČIĆ, *Knjiga riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina, (1436-1461)* *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci*, 3, (1956.), 129, 131, 134, 136, 143, 174, 218, 225, 227, 260, 288, 298, 299, 320; *Knjiga riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina, (1436-1461.)*, II. dio, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci*, 4, (1957.), 91, 96, 110, 111, 126, 136, 140, 152, 179, 185, 216; *Knjiga riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina, (1436-1461)* III. dio, *Vjesnik historijskog arhiva u Rijeci*, 5 (1959.), 310, 350, 359, 390, 435, 436, 452.

Summary

Examples of Heritage from the Late Medieval Period in Rijeka and Kvarner: To Professor Vežić

The introductory part of the article focuses on the specificities of late medieval architecture in the Kvarner littoral and the territories gravitating towards it, as well as the historical circumstances that influenced this area. The author indicates that the late medieval architecture in the city of "Rijeka of St Vitus" is the least researched segment in the generally insufficient picture of the late medieval period in the Kvarner littoral. In Rijeka itself, this picture is very fragmented because of extensive devastation in the early modern period and afterwards, for which reason the said fragments deserve even more attention. Having discussed the design of the preserved late medieval layer in the lower zone of the presbytery in the parish church of Mary's Assumption in Rijeka, which entirely originates from the mid-15th century, as well as the workshop and the cultural circle that produced it, the author analyses the partitioning column and capital above the belfry portal. Even though belonging to a recent re-composition, these elements may be roughly dated to ca. 1400 and are therefore comparable to the rosette in the parish church of the nearby town of Omiš on the island of Krk. Based on the fragments at the site, as well as visual and written sources, the author then focuses on the remnants of a late medieval layer in St Jerome's church, pointing out the discrepancy between the elongated choir and the original length of the church, since it was lengthened in the baroque period. Although there are not enough elements to date the choir with absolute certainty, it has been approximately dated to the period around 1400, whereby the author makes some suggestions concerning its original appearance and the donor's tomb in its centre.

The article then focuses on the chapels of the Raunacher and Rauber families, preserved in St Jerome's monastery. In the former, one can observe late Gothic elements in some of the ornamental repertory that are typical of the littoral region, such as the diamond sequence or the twisted rope with an intertwined vegetal element

and alternating dents, which all point to the influences of continental architecture. The author discusses the difference in the construction and structure of the walls with regard to the monastic choir in the church, as well as the heraldic-iconographic message linked to the Raunacher family and the related nobility. Owing to baroque interventions and later alterations, the oldest layer is less well preserved in the chapel of the Immaculate Conception, a donation of the Rauber family. Besides the fact that the wall structure is different than that in the first example, since it was made by using larger carved stones, it also contains Renaissance elements, with adherence to the tradition of cross-ribbed vaulting in a region where star-shaped vaulting completely prevailed in continentally inspired, late Gothic production during the second half of the 15th and the early 16th century. Both chapels are interpreted in terms of their simplified and epoch-related imitation of the choir in St Jerome's church. The author compares them with each other, with some rare preserved examples of housing architecture in Rijeka from the same period, and with those from the close cultural circles of Kras and the Pazin County. The representative hall of a feudal residence in Rijeka, known from the sources, is suggested as one of the possible, unfortunately numerous missing links in the city's medieval architectural heritage. Unlike the classical import in the elongated choir of the monastic church, the chapels reveal themselves as an integral part of the local tradition during the second half of the 15th century. The obvious architectural import in the choir of the monastic church of St Jerome was followed by a synthesis of continental architectural design, transmitted by the prominent feudal families of Rijeka, the Pazin County, and Kras who imitated their sovereigns, in combination with the common Adriatic elements of design, probably introduced by stonemasons from the Venetian cultural circles, well documented in the archival sources.